

Bütün əsərlərin proletrlərə birləşməsi
 Azərbaycanın və bütün SSRİ-nin
 Kommünist

Abonə kəlmələri
 12 əf. 12 m.
 6 . 6 . 50k.
 3 . 3 . 50.
 1 . 1 . 25.
 Toq mənzəl 3 kəp.

A.K.(b)F. Mərqəzivə Baqş kom., Az.M.I.K. və Baqş Şurasının orqanı

Telefon nömrələri: Mədr 18-29, Qatib 20-76, Səbələr 11-78, Baq kantör 20-94, Kiyib və istintak burqoy 18-47, Hətibə 1-92, və 9. İDARƏ - və Baq Kantör Baqş Zinoviy qəzet 24 14.

Zakafkasja firkə təşqilatı muhimm vəzifələr qarşısında.

Yanvarın 19-22 də davam edən Zakafkasja Ələqə Firkə Komitəsi plenyumy U. İ. K. (b) Firkəsinin qəstərişi üzrə Zakafkasjada yeni kiryiyis devrində qarşıda dıran bejuq məsələlər haqqında muhim kararlar çəkərmisdir.

Zakafkasja sənətləşdirmə, qənd təsərrüfatını kollektivləşdirmə, və binyunla ələkədar olarık, kolçomak və yeni byrayazja təsvija etməq haqqında firkənin kat'ı deməy siyasətini həyata keçirməq; Zakafkasja firkə təşqilatı qarşısında dıran əsas məsələlərdir.

Bynlara duzğun və tamamilə həyata keçirməq, Zakafkasja cumhuriyyətində bütün kiryiyələri və vəsətin bir jərə toplamaştırma, işlərin ciddi syratda planlaşdırılması, syra və təsərrüfat kəndlərinin by qunun tələbinə muvafik bir hələ qətilməsinə, onlara işçi-əməqçi qutmasına ləğvəşdirilməsinə kat'ı syratda tələb etməqdədir. Zakafkasja miksində trestlər və planlaşdırıq idarələr təşqil və myxtar ələqlərdə apararık sadələşdirməq və

sairlara bynlar hamısı iykarında səjdəgəməy vəzifələrini həli üçün atılan adamlardır. Zakafkasja federasiyonun iktisadi kuvvətini məhəqəmlətməq jolyunda qətilən by tədbirləri aňməyanlar ilə kat'ı mubərəzə lazımdır.

Zakafkasjada əjir əjir dairələrin xususiyətini nəzərə alməklə barəbar, əxusiyi qararık pərdəsi altında mill cumhuriyyətlərdə sosializm hüeyimiy su'əlini azaltmaq təşəbbüsündə olanlar ilə şiddətli və amansız mubərəzə edilməlidir, zira by əxusiyi qararık pərdəsi altında firkənin baş vəti hər qətilinin pozıymasına təşəbbüs edilməlidir.

Jaz qənd təsərrüfat kampaniyasına hazırlık işləri, firkə təşqilatının birinç diqqət verəcəyi məsələdir. Kətkoz barəqatını qəniləndirməq, əldə edilən nəticələrini məhəqəmlətməq; zorhli vəzifələrdir.

Kətkozlarda proletrar siyasətini kuvvətləndirməq üçün bütün kolxozlarda jəksiyi - myzdyr grypirlər təşqil etməq lazımdır.

Qənddə sosializm juruşu iri ad

dəmlərlə İrkəjiri; bir çok dairələr tamamilə kollektivləşir. Byra da proletrar rəhbərliyinə qucəndirilən plenyum kejd etməməqlə, Zakafkasjanın birinç işçi mərqəzi olan Baqşın komşu cumhuriyyət lərə də qəstərdil proletrar jərdəməsinə arətəşməsinə lazımdır.

Plenyum; Zakafkasjada sanajiləşdirmə işlərinin iktisadiyətə başqa jərinə nisbət artık sür'ət ilə qətilini kejd etməqlə, zəif nektərlərin qucəndirilməsi haqqında əməli jəkar qəstərdi. Firkənin kolçomaklara təsvija etməq haqqında kat'ı siyasət; nəticəsində qubla ləğvə bütün ələkədarı jürmiş və əməqçilər arasında kat'ijən heç bir nüfuz kalmamış riyaniyələr və əqs-inklab firkələri tərəfinə dan (musavat, İttihad, və sairə) qənddə təbiiqət aparməqə təşəbbüs ediləcəyi ihtimalı vardır.

Firkə təşqilatlarının vəzifəsi; by əqs inklab tələquntularına qarşı şiddətli mubərəzə aparməq və jəksin zamanlarda onlara tamamilə məhvina nəli olmaq olmalıdır.

ALİ FETHİ OKYAR'IN BEKİRAĞA'DAN MALTAYA UZANAN HAPIS HAYATIN'A KENDİ KALEMİNDEN VE HATIRALARINDAN BİR

BAKIŞ

A VIEW FROM HIS OWN PEN AND EXPERIENCES OF ALI FETHİ OKYAR'S PRISON LIFE IN BEKİRAĞA AND COTINUES IN MALTA

Yrd.Doç.Dr. İhsan Sabri BALKAYA*

Ali Fethi Okyar Osmanlı Devleti'nin yıkılma sürecinin ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş ve inkıpların yapılma döneminin en önemli şahsiyetlerinden biridir. Bekirağa Bölüğü'nde başlayan ve Malta adasında San Salvador, Vardela kışlarında devam eden hapis ve sürgün hayatına geçmeden önce kısaca hayat hikayesine değinmek yerinde olur.

Ali Fethi Bey 29 Nisan 1880 yılında Pirlepe'de doğmuştur¹. Sekiz yaşına kadar Pirlepe'de kalmış daha sonra Manastıra giderek İlköğrenimini burada tamamlamıştır.² Manastırda Askeri Rüştiyeyi de tamamladıktan sonra Manastır Askeri Lisesi'ni 1897 yılında bitirmiştir.³

Ali fethi'nin gençlik yılları Makedonya topraklarında geçmiştir. Bu bölgedeki etnik, siyasi ve sosyal yapı Ali Fethinin kişilik, şahsiyet ve fikir dünyasının da şekillenmesinde etkili olmuştur. 1898 yılında Manastırdan İstanbul'a gelen Ali fethi Harp Okuluna başlamıştır.

Azerbaycan Komünist Partisi Yayın Organı Kommünist Gazetesi

17 Eylül 2006

* Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Sosyal Bilgiler ABD, Erzurum.

¹ T.C Emekli Sandığı Arşivi, Vatani Hizmet Tertibi (V.H.T.) 00621

² Fethi Tevetoğlu, "Ali Fethi Okyar'ın Günlük Hatıraları", Türk Tarih Belgeleri Dergisi, T.T.K Yayınları, C:113, S:16 (Ankara 1987), s.113.

³ Tevetoğlu, "Ali Fethi Okyar'ın Günlük Hatıraları", s.113.

0.2683

41-58

Atatürk Dengisi, cilt 4 sayı 3, Erzurum 2005.

tulumba yapar (2). Bunu 1717'de Tüfenkhane denilen yerde çıkan yangında kullanır ve aynı yıl büyük Tophane yangınında büyük faydaları görülür.

Râşid tarihine göre, ilk tulumba 1719 Ramazanının onuncu günü Sultanselim'de çıkan yangında kullanılmaya başlandı. 1720 Balkapanı yangınında bu tulumba, suyu minare boyuna çıkarabildi.

Bunun üzerine Sadrâzam Nevşehirli İbrahim Paşa kendisini, günde, padişah emriyle 120 akça ile yeniçerilerin dergâh-ı âlîsi baştulumbacılığına getirdi. İsteddiği teşkilâtı yaptırdı ve ona bir kışla temin etti. Mezar kitabesinde, yanına kimleri aldığı, aldıkları ücrete kadar kaydedilmiştir. Bunlar 150 kadar vardı. 50 neferi günde 15 akça alıyordu. 30 akça ile bir odabaşı, 26 akça ile bir kâtip, 60 akça ile ocak kâhyalığı ihdas edilmişti. Ortaları Şehzâdebaşı'ndaydı.

Dâvud, isminin başına eklenen «Gerçek» sıfatıyla senelerce bu hizmette çok faydalı olur ve 1733'de ölürek Haseki'de tulumbacılar için ayrılan Taşkasab'a yakın bir mezarlığa gömülür. Burası benim doğduğum mahallede olduğundan 1920'de kabrinin resmini aldım. Hazirede gömülü diğer zabıt ve çavuş tulumbacıların mevcut kalabilen sayılı birkaç taşını da inceledim.

Bütün pehleleri ön ve arka taşlarıyla birlikte, hududu genişletilen Haseki hastanesi içinde kalmış ve Klakson Yasağı ismi verilen hastanenin bir binasının kapısı önüne rastlamıştır.

Mezarının ortasına dikilen çitlenbik ağacı pehleleri ve diğer taşlarıyla irtibatı bozuyordu. Pehleler bu ağacın yanlarına istinadsız olarak dizilmişti.

Mezarın baş taşında celf sülüs ile şu kitâbe vardır:

«Dergâh-ı âlî yeniçerileri tulumbacıbaşısı Dâvud Gerçek ruhiyçün el-Fâtiha, 1146».

Bu tulumbacılar mezarlığı her mahallede vaktiyle bulunan sivil tulumbacı ocaklarının zaman zaman ziyaretgâhı idi

ve Dâvud Gerçek mesleğin bir velisi gibi tekrîm olunurdu. Bu sâhada itfaiyecilik yapanlardan, taşları dikilmemesine rağmen buraya, gömülenler olurdu. Vaktiyle etrafında bir duvarı vardı. Fakat yarım asır önce bundan eser kalmamıştı; taşları yanından geçen sokakta metrök bir hâlde idi: Mahalle çocukları bu sahada oynadıkları hâlde emsâlinde esefle görüldüğü gibi tahrip edilmemiştir.

1963'de itfaiyeciliğin 250. yılı anıldı. Bir hafta süren törenler yapıldı. Daha önce kurulan İtfaiye Müzesi de bu 250 senelik anma merasimine iştirak etti. 25.XI.1963'te itfaiye müdürümüzün gayretiyle, diğer eski teşkilâta dahil itfaiyeciler, taşlarıyla birlikte Edirnekapısı Şehitliğine kaldırıldı. Her yıl itfaiyeciler yıl dönümlerinde onları anmaktadırlar.

1826'ya kadar resmî tulumbacılığın tarihini bilemiyoruz. Yeniçeriliğin kaldırılmasıyla birlikte bu ocak da lağvedilmiş, lâkin aynı sene 27 zilhiccesinde birinci Hocapaşa yangını çıkmakla tulumbacılık yeniden kurulmuştur. Her hâl ükârda geçmişte birbirini takip eden kuruluşlarda, Dâvud Gerçek, bugünkü itfaiye teşkilâtımızda olduğu gibi tarikin piri sayılarak daima tekrîm edilmiştir.

İlk tulumbacıbaşı Dâvud Gerçek'le birlikte gelen oğlu, Ali Gerçek'in de hortumcular kâhyalığı öğrenilmiştir.

Dâvud Gerçek'in gömülü bulunduğu Haseki'de Taşkasab'daki haziresinde itfaiye müdürü muavini Şeref Bey'in bildirdiği üzere 3-4 tulumbacıbaşı daha gömülmüştür. Bunların arasında tulumbacıbaşı İbrahim Ağa 1173 (1759), Tulumbacıbaşı Sadık Ağa 1154 (1741) vardır.

Bütün bunlar Dâvud Gerçek ile birlikte Edirnekapısı Şehitliği'nde kapıdan girince sağda, dar yolda duvar hizasına bitişik asfalt yolda gömülmüştür.

(2) Bunun çardak denen üst kısımları 120 kilodan daha ağırdı ve madeni boruları mevcuttu. Sonra daha hafif yapılmıştır. Gerçek Dâvud, tulumbasına didon ve onun tadil edilmiş şimdiki tulumba benzerlerine de (didon bozması) denmiştir.

Fethî Okyar'ın Günlük Hâtıraları

1

Yayınlayan: Dr. FETHİ TEVETOĞLU

TÜRK Millî Mücadelesi ve İnkılabî tarihinin, Atatürk çağının ön safta gelen ünlü devlet, diplomasi ve politika adamlarından biri Ali Fethî Okyar'dır. Onun son derece renkli, canlı ve mücadeleli geçmiş askeri ve siyasi hayatı, diplomasi alanında gördüğü başarılı hizmetler, Atatürk çağı tarihçilerinin dikkat ve titizlikle inceleyip ortaya koymaya mecbur buldukları hususlardır.

«Atatürk devri, onun için şöyle bulunmuş olanların, veya kendilerini olduklarından başka türlü veyahut hevesine kapılanların elinde sömürülüp dürmüştür» diyen Fâlih Rifki, Atatürk'den dinlediği hâtıralar esas tutularak yazılmış Çankaya'da: «Fethî Okyar, Atatürk'ün O'nun hiç bir zaman fedâ etmeyecek bir arkadaşı idi» diye vasıflandırdığı Fethî Bey'den sık sık bahsedilir. Bunlardan biri de şudur: «Mustafa Kemal, Hükümet Reisi olarak, kendi dâvasını birlikte yürütebile-

ceği bir ikinci aradığı vakit, aklına ilk gelen İsmet Paşa olmamıştır. Fethî Bey olmuştur. Fethî Bey şüphe yok, Batı medeniyetçisi idi.»

29 nisan 1880'de Pırlepe'de doğan Ali Fethî, Hâriciye Vekâleti kadrosunda hizmet görmüş bir devlet memuru olan İsmail Hakkı Bey'in oğludur. Sekiz yaşına kadar Pırlepe'de büyüyen Fethî, ibtidâî tahsilini Manastır'da tamamlamış (1891); Rüşdiye ve l'dâdî tahsilini de bitirdikten (1897) sonra, 1898'de Harbiye'ye girmiştir. 1901'de Harbiye'den ve 1904'de Kurmay Yüzbaşı rütbesi ile Harb Akademisi 56. sınıfının birincisi olarak öğrenimini tamamlayan ve 3. Ordu kadrosunda kıta hizmetine giren Fethî Bey, Mustafa Kemal'in bulunduğu 1905 mezunlarından, bir yıl önce idi. Fethî Bey'in sınıf arkadaşları arasında Ali Fuad (Erdem) Paşa (Orgeneral), Galatalı Şevket Bey (Albay), Câfer Tayyar (Eğilmez) Paşa, Kara Vâsif Bey (Albay),

Fethî Okyar'ın Günlük Hâtıraları

2

17 MAYIS 2001

Yayınlayan: Dr. FETHİ TEVETOĞLU

26 ağustos

Sabah raporu vaziyetin pek tebeddül etmediğini söylemekle beraber nikbinânedir. Öğleden sonra gelen raporda Beylik Köprü'de iki fırka ile taarruz etmek isteyen düşmana karşı mukabil taarruz kalkıldığını Yıldız Tepe'ye karşı yapılan tarruzun hiç ilerlemediğini, cenubda düşmanın hatlarımız önünde tevakkufa mecbur olduğunu ifade ediyor. Öğleden sonra saat 3'de karargâhdan gelen raporda Yıldız Tepe karşısında iki fırka tahmin edilen düşman taarruzunun kâmilen kırıldığını ve topçusunu geriye almışa teşebbüs ettiğini ve bâzı kolların geriye gittiğini söylüyor. Bunu ilk beşaret haberî telâkki ettik. İnşallah bu haberler çok geçmez temâdi eder.

27 ağustos

Dünkü nikbinliği bu sabahki rapor

bedbinliğe tahvil ediyor. Düşman Beylik Köprü'den iki fırka ile taarruza berdevâm. Cenubda Ilica Suyu boyunca sekiz fırka dün öğleden sonra şiddetle taarruz etmiş. Sakarya'dan Kanlıgöl Köyü'ne kadar dört firkanın taarruzu zâyiatla reddedilmiş. Fakat diğer dört firkanın taarruzu kısmen reddedilmiş kısmen de yeni mevzi'ler alınmıştır. Bugün öğleden sonra raporu sol cenahdan gelen tehlikenin ne kadar ehemmiyetli olduğunu gösterecek. Mübhem, karışık haberler daha doğrusu habersizlikler dolayısıyla bugün öğleden sonra ve gece, en sıkıntılı zamanlardı. Saat 6'da cebheden gelen bir rapor vaziyette bir tebeddül olmadığını söylüyor.

Bu sabah müdhîş bir patırdı ile uykudan uyandım. Meğer bir vagon cebhâne ateş almış.

28 ağustos

Bugün taarruzun beşinci günü. Öğle raporu her tarafda düşman taarruzlarının tardedildiğini ve mevzilerimizin muhafaza edildiğini söylüyor. Pek iyi bir alâmet. Düşman bittabi' kuvve-i taarruziyesini ilânihâye muhafaza edemeyeceğinden çekilmeğe mecbur olacağı tahmin ediliyor. Bizim ise mütemâdi takviye kıtaatı ile cebhane kuvvetimiz hemen eksilmiyor. Askerin kuvve-i mâneviyesi pek iyi. Bakalım!

29 ağustos

Bu sabahki rapor, dün öğleden sonra düşmanın sol cenahda ve Beylik Köprü'de bâzı muvaffakiyetlerini kaybediyor. Öğleden sonra ise rapor pek geç geldiği için bedbinâne düşünceler meydan aldı. Pek sıkıntılı birkaç saat geçirdim. Nihayet gelen raporda düşmanın iki fırka ile sol cenaha ve bir fırka ile merkeze hücum ettiği ve muharebenin devam eylediği ve hücumlarında düşmanın muvaffak olmadığı bildiriliyor. Bir mânâ çıkaramadım. Her halde endişe var. Galibe'den, Roma'dan beri mektub alamadığım için dahi pek sıkılıyorum.

30 ağustos

Bir intizar günü daha geçirdim. Düşman yalnız Beylik Köprü'den sabahleyin hücum etmiş. Öğleden sonra ne yapıldığı henüz mâlûm değil. Taarruzun yedinci günü olduğu halde düşmanın inad ve ısrârı mücib-i hayretdir. Artık def'olub gitmesi lâzım gelirken behemehâl muvaffak olmak için mezbuhanâne çalışıyor gibi görünüyor. Ümid ederim ki bütün mesâisi kendisine azim telefatdan başka bir şey getirmeyecektir.

31 ağustos

Vaziyet gittikçe daha ümitsiz oluyor. Dün öğleden sonra merkezdeki dördüncü grubun sağ cenahına hücum eden bir süvari fıkrası ve alayı piyadenin tazyiki ile bu cenah kırılmağa mecbur olmuş ve bi-

nâenaleyh tek mil dördüncü grubun ve dolayısıyla diğer grupların vaziyetleri tebdil olunarak evvelki hattan lâakal on kilometre şimalde bir hat tutulmuştur. Bugün alınan rapora göre düşman şimdi Polatlı'da bulunan sağ cenahımıza şiddetle hücum etmiş. Allah Maliye Müfettişi Muhtar'ın hediyesinden râzi olsun. Bu sâyede geceyi oldukça kedersiz geçirmeğe muvaffak oldum.

1 eylül

Bu sabahki rapor bir az nikbinâne idi. Dün Çal Dağı'na yerleşmek isteyen düşman tardedilmiş. Diğer hücumları dahi zâyiat ile reddedilmiş. Fakat akşama kadar hiç bir haber gelmedi. Binâenaleyh bugünkü vukuattan hiç mâlûmat yok. İyi bir şey olsa çabuk mâlûmat verilir nazariyesine göre habersizlik daha ziyade fena bir mânâyı ifade eder. Bu itibarla sabahki nikbinlik yerine muzlim fikirler kaim olmağa başladı. Hele yarına kadar bekleyelim bakalım ne duyacağız.

2 eylül

Dün düşmanın hücumları tardolunmuş. Yalnız sağ cenahda Polatlı sırtlarında mevzî bir muvaffakiyet kazanmış. Bu sabah yine aynı cenahda piyade ve topçu ateşi teâti olunuyormuş. Öğleden sonraya dâir bir haber alınmadı. Yarın öğreneceğiz. Bugün öğleden sonra düşmanın şiddetli hücumlarına intizar olunuyordu. Bilmiyorum büyük sevinç ve zafer günlerinin arefesinde miyiz? Yoksa Ankara'nın son günlerini mi yaşıyoruz?

3 eylül

Dün öğleden sonra düşman Çal Dağı'nı ele geçirmiş. Bizim hat dört, beş kilometre geriye alınmış. Bugün cebhede sükûnet var. Şimdiye kadar düşmanın tefevvuku devam ediyor demektir. Verdiği zâyiat ile bu tefevvukun zâil olduğunu görecek miyiz? Yoksa bu tefevvuk zâil olmadan bize kat'î bir darbe vurabi-

Belgeler, c. XII, 1988 Arslara

Kitaplık 113-180 sayfa arasıdır. Devamında yazmanın kopyası
fotoğrafının tanımı vardır.

28 ŞUBAT 1993

021

Uçur / Müvevve
Kütüphanede Mevcuttur

ALİ FETHİ OKYAR'IN GÜNLÜK HÂTİRALARI

(30 Nisan 1921 - 16 Ekim 1921)

Dr. FETHİ TEVETOĞLU

Türk Milli Mücadelesi ve İnkılâbî Târihi'nin, Atatürk Çağı'nın ön safta gelen ünlü devlet, diplomasi ve politika adamlarından biri Ali Fethî Okyar (Pirlepe, 29 Nisan 1880-İstanbul, 7 Mayıs 1943)'dir. Onun son derece renkli, canlı ve mücadeleli geçmiş askerî ve siyâsî hayâtı, diplomasi alanında gördüğü başarılı hizmetler, Türk milletinin çok partili demokratik rejime kavuşturulması yolundaki çabaları, Atatürk Çağı tarihçilerinin dikkat ve titizlikle inceleyip ortaya koymağa zorunlu buldukları hususlardır.*

"Atatürk devri, onun için de şöyle böyle bulunmuş olanların, veyâ kendilerini olduklarından başka türlü sandırmak hevesine kapılanların elinde sömürülüp durmuştur" diyen Fâlih Rıfık Atay, Atatürk'den dinlediği hâtıralar esas tutularak yazılmış Çankaya'sında: "Fethî Okyar, Atatürk'ün O'nu hiç bir zaman fedâ etmeyecek bir arkadaşı idi" diye vasıflandırdığı Fethî Bey'den sık sık bahsedilir. Bunlardan biri de şudur: "Mustafa Kemâl, Hükümet Reisi olarak, kendi dâvâsını birlikte yürütebileceği bir ikinci adam aradığı vakit, aklına ilk gelen İsmet Paşa olmamıştır. Fethî Bey olmuştur. Fethî Bey şüphe yok, Batı medeniyetçisi idi."

29 Nisan 1880'de Pirlepe'de doğan Ali Fethî, çiftçilikle uğraşan, çiftlik ve toprak sâhibi Pirlepe'li İsmail Efendi'nin oğludur. Sekiz yaşına kadar Pirlepe'de büyüyen Fethî, ilk öğrenimini Manastır'da tamamlamış (1891); Rüşdiye ve İ'dâdî tahsillerini de bitirdikten (1897) sonra, 1898'de Harbiye'ye girmiştir. 1900'de Harbiye'den me'zun olmuş ve 1903'de Kurmay Yüzbaşı rütbesi ile Harbakademisi 56. sınıfının birincisi olarak öğrenimini tamamlamıştır. 3. Ordu kadrosunda ilk kıt'a hizmetine giren Fethî Bey, Mustafa Kemâl'in bulunduğu 1904 me'zunlarından bir yıl önceydi.

Fethî Bey'in sınıf arkadaşları arasında Ali Fuad (Erdem) (Orgeneral), Galatalı Şevket Bey (Albay), Câfer Tayyar (Eğilmez) (Tümgeneral), Kara Vâsif (Karakol) Bey (Albay), Mustafa (Muğlalı) (Orgeneral) ve Mürsel (Bakû) (Tümgeneral) bulunmaktadır.

İki ayrı sınıftan bulunmalarına rağmen Ali Fethî (Okyar) ve Mustafa Kemâl (Atatürk), gençlik yıllarından bu yana dâimâ yakın arkadaş olmuşlardır. Birbirlerini seven, birbirlerine güvenen iki dost sıfatı ile, istibdadla mücadeleden, birlikte *Minber* adlı bir gazete çıkarmaktan, Milli Mücadele'yi başarıya ulaştırmaya; Türkiye'yi çok partili demokratik rejime kavuşturmaya kadar, içinde veyâ başında buldukları çeşidli vatan ve millet hizmetlerinde aynı saflarda omuz omuza savaşan iki samimî silâh ve dâvâ arkadaşının ideal örneğini vermişlerdir.

* Dr. Fethî Tevetoğlu: Atatürk'ün Dâvâsını Birlikte Yürütmekte İlk Aklına Gelen Arkadaşı: Ali Fethî Okyar, Türk Kültürü, Ağustos 1987, Sayı: 292, ss. 9-17.

au premier rang parmi les langues étrangères. C'est, je pense, tout ce que nous pouvons souhaiter dans ce pays...⁵.

En conclusion, pendant la période 1878-1914, le gouvernement français consacra un effort important et efficace aux œuvres ou établissements culturels et religieux, notamment les écoles. En Anatolie orientale, comme dans tout l'Empire ottoman, la formation d'un nombre important de jeunes Ottomans, surtout des Arméniens et des autres non-musulmans dont la culture et l'usage de la langue française constituaient pour la France élément essentiel en vue de créer, le cas échéant, des zones d'influence et des milieux intellectuels, servaient ses intérêts et ambitions éventuels. Pour ce faire, le gouvernement français continua à augmenter le nombre des écoles et à les subventionner en vue d'implanter aussi de façon durable sa présence culturelle et religieuse. Nous pouvons aussi dire qu'en participant plus tard à tous les projets de partage de la Turquie ottomane, la France réussira à obtenir, au moins sur la carte, une partie importante de l'Anatolie orientale. Mais elle ne pourra jamais réaliser d'une façon concrète ses objectifs politiques. Pourtant la présence culturelle de la France continuera à s'y faire sentir jusqu'en 1950.

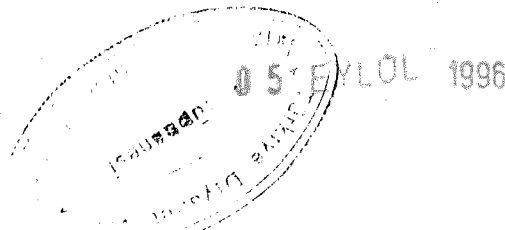
Hâmit BATU et

B. K.

Jean-Louis BACQUE-GRAMMONT

L'Empire Ottoman, la République de
Turquie et la France. Istanbul - 1936.

s. 401-404. DN: 40198

Osman OKYAR

UNE CORRESPONDANCE ENTRE PIERRE LOTI ET
FETHİ OKYAR LORS DE LA GUERRE
DE TRIPOLITAINE (1911-1912)

Lors d'un séminaire organisé à Ankara en mai 1981 par l'Ambassade de France en Turquie, j'avais présenté une communication intitulée «Les rapports franco-turcs à l'époque d'Atatürk vus sous l'angle de la mission de Fethi Okyar comme attaché militaire à Paris (1910-1912)»¹. J'y parlais de l'activité déployée par Fethi Okyar pour rallier l'opinion publique française à la cause turque, à l'occasion de l'agression italienne contre la province ottomane de Tripolitaine, déclenchée en septembre 1911.

À la suite de l'agression italienne, Fethi Okyar décida de quitter la France pour participer à la défense de la Tripolitaine. Avant son départ de Paris, il rendit visite à des personnalités comme Jean Jaurès, leader du parti socialiste français et Pierre Loti, ancien officier de marine et auteur de beaux livres sur la Turquie qui avaient causé un certain retentissement dans la vie littéraire française. Fethi Okyar leur exposa l'injustice et l'arbitraire de l'agression italienne et leur demanda de soutenir la cause turque dans l'opinion politique française. Pour sa part, Pierre Loti condamna vigoureusement dans le *Figaro* l'action de l'Italie en Tripolitaine.

En décembre 1911, après deux mois de guerre, la revue italienne *Italia Illustrata* mena une enquête au sujet de la guerre de Tripolitaine. Pierre Loti répondit à cet article en prenant position contre l'action italienne et en exaltant l'héroïsme d'une poignée d'of-

(1) *La Turquie et la France à l'époque d'Atatürk*, Collection Turcica. I. Association pour le Développement des Etudes Turques, Paris, 1981, pp. 7-15.

327. 56044
EMP. O

Mesnel, *Ohrid, varo i jczero, starine, obokine*, Skopje 1934; D. Kočo, *Klimentovist manastir Sr. Pantalejmon i razpokata pri Imaret vo Ohrid*, in *Godišen Sbornik na Filosofski Fakultet*, Skopje 1948; I. Dujčev, *La conquête turque et la prise de Constantinople dans la littérature slave contemporaine*, in *Byzantinoslavica*, xiv (Prague 1953), 14-54 (text of the deportation of 1466); F. Bajraktarević, *Turski spomenici u Obrid* (with lengthy French summary) in *Prilozi za Oricentalna Filologija*, v (Sarajevo 1954-5), 111-34; B. Čipani, *Stara gradska arhitektura vo Obrid*, Skopje 1955; D. Bošković-K. Tomovski, *L'architecture médiévale d'Obrid* (Serbian and French), in *Sbornik/Raceuil de travaux du Musée National d'Obrid*, 1961, 71-100; A. Nikolovski, D. Čornakov, K. Balabanov, *The cultural monuments of the People's Republic of Macedonia*, Skopje 1961, 209-59; *Enciklopedija Jugoslavije*, vi, Zagreb 1965, 372-5; Semavi Eyice, *Ohrî'nin Türk devrine ait eserler*, in *Vakıflar Dergisi*, vi (Ankara 1965), 137-45; G. Palikruševa-Krum Tomovski, *Les Teïkes en Macédoine, aux 18e-19e siècles*, in *Atti del Secondo Congresso Intern. di Arte Turca, Napoli*, 1965, 203-11; K. Popovski, *Demografski društvenja*, in V. Malevski (ed.), *Struga i Struško*, Struga 1970, 23-37 (rare 20th century censuses); M. Sokolovski, *Ohrid i Obridsko vo XVI vek*, in *Makedonska Akademija na Naukite i Umetnostite, Prilozi*, ii/2 (Skopje 1971), 3-37 (fundamental); Hasan Kalešić, *Najstariji vakufski dokumenti u Jugoslaviji na Arapskom Jeziku*, Priština 1972, 111-43 (*Okhrî-zâde Sinân Çelebi's vakfiyye*); Kemal Özergin, *Eski bir rûzname göre İslâhîl ve Rumeli medreseleri*, in *Tarih Enstitüsü Dergisi* (Istanbul 1973) 4-5 [1973-4], 262-90; A. Matkovski, *Crkveni davacki (kilske resimleri) vo Obridskata arhiepiscopija (1371-1767)*, in *MANU Prilozi*, ii/2 (Skopje 1971); *Ohrid i Obridsko niz istorija, kniga vlore*, Skopje 1978; G. Subotić, *Obridsko slikarska škole XV veka*, Belgrade 1980 (with long French summary; fundamental); A. Stojanovski, *Gradovite na Makedonija od X vijek na XIV do XVII vek*, Skopje 1981 (esp. ch. I); Džemal Čehajić, *Derviški redovi u Jugoslovenskim zemljama*, Sarajevo 1986, 112-15. (M. KIEL)

OKTAY [see ÖGEDEV].

OKTAY RIFAT (HOROZCU), Turkish author and poet, born in Trabzon in 1914. He was the son of Samih Rifat, author and poet and Governor of Trabzon. He finished at the Faculty of Law in 1936 and was sent to Paris on a government grant to further his studies. After three years he had to come back to Turkey without completing his doctorate because of the start of World War II (1940). He worked at the Directorate of Press and Information and later practiced law. He died in Istanbul on 18 April 1988.

His friendship with Orhan Veli, whom he met at secondary school, continued until his death. He wrote only poetry until 1960, drama after 1960 and novels after 1970. In all his works, his literary style and themes show great variation because he liked trying his hand at different forms of expression, always renewing himself. Expression of his feelings and his thoughts, and the symbols which he created, all stemmed from his keen observation of real life.

Bibliography: 1. His works. (a) Poetry. *Garip*, 1943 (with Orhan Veli Kanık and Melih Cevdet Anday); *Güzellem*, *Yaşayış ölmek*, *Aşk ve aşarelik üstüne şiirler*, 1945; *Aşağı yukarı*, 1952; *Karga ile tilki*, 1954; *Prçemli sokak*, 1956; *Aşk merdiveni*, 1958; *Elleri var özgürlüğün*, 1966; *Şiirler*, 1969; *Yeni şiirler*, 1973; *Çobanlı şiirler*, 1976; *Bir cagan aşma*, 1979; *Elifli*, 1980; *Denize doym konuşma*, 1982; *Daliriz ve sıplak*, 1984; *Koca bir yaz*, 1987. (b) Plays. *Bir takım insanlar*, 1961; *Kadınlar arasında*, 1966; *Aklar ve şiirler* (staged in

1962); *Yağmur siktantı* (staged in 1970); *Dürlük düzenlik* (staged in 1975); *Çil horoz* (staged in 1988).

(c) Novels. *Bir kadının pınceresiden*, 1976; *Danaburnu*, 1980; *Bay Law*, 1982.

2. Studies. M. Kaplan, *Camburjet devri Türk şiiri*, Ankara 1990; M. Ünlü and Ö. Özcan, *20. yüzyıl Türk edebiyatı*, Istanbul 1990; *Yazık edebiyat dergisi*, Şubat/Temmuz 1981; T. Uyar, *Milliyet sanat dergisi*, 15 Ekim 1984; S.K. Aksal, *Camburjet gazetesi*, 3 Mayıs 1988. (ÇİÇDEM BALIM)

OKYAR, 'ALİ FETHİ (1880-1943), Turkish statesman and diplomat, was born and brought up in Macedonia, then under Ottoman rule. He entered the War College and Staff College in Istanbul, graduating as a Staff Captain in 1904. At the War College, he formed a lifelong friendship with Muşafâ Kemâl [Atatürk]. During service with the 3rd Army, he joined the Committee of Union and Progress [see İTTİHÂD VE TERAKKÎ GEM'İYETİ], which brought about the revolution of 1908. He was then posted as Military Attaché in Paris (1908-11) before returning to serve in what is now Libya (1911) and in the first Balkan war (1912). He was briefly elected to the Ottoman Chamber of Deputies in 1912, and in 1913 he resigned from the army to become Ambassador in Sofia (1913-17). After re-election to parliament in December 1917, he joined the cabinet formed by 'Izzet Paşa at the very end of the Great War. In March 1919 he was imprisoned by the succeeding government of Dâmad Ferid Paşa [q.v.], and then transferred by the British to internment in Malta until 1921. After his release, Fethî joined the nationalist government led by Muşafâ Kemâl, becoming Minister of the Interior in October 1921, and twice Prime Minister (August to November 1923, and November 1924 to March 1925). He then left parliament, to become Turkish Ambassador in Paris. In August 1930 he returned to Turkey to establish the Free Republican Party (*Serbest Camburjet Furkan*). This was set up with Atatürk's encouragement as a Liberal opposition to the ruling Republican People's Party. Unfortunately the experiment proved premature since, against Fethî's intentions, the party attracted the support of those opposed to the secular institutions of the republic. Accordingly, it was wound up in October 1930. Fethî was appointed Ambassador to London in 1934, staying there until 1939, when he re-entered the Turkish parliament. He served a term as Minister of Justice, but retired in 1942, and died after an illness in 1943.

Bibliography: W.F. Weiker, *Political tutelage and democracy in Turkey: the Free Party and its aftermath*, Leiden 1973; *Türk Ansiklopedisi*, xvii, Ankara 1977, s.v. (W. HALE)

ÖLDJEYTŪ, Ghiyâth al-Dîn Muhammad Khar- (later Khudâ-)Banda ÖldjeytŪ Sulhân, eighth Mongol İlkhân of Persia and the penultimate direct descendant of Hülegü to rule (704-16/1304-16). Born in 680/1282, he was like his predecessor Ghazan a son of Arghun, the fourth İlkhân. He succeeded his brother without serious difficulty, and began a reign which was unusually peaceful by Mongol standards. ÖldjeytŪ does not appear to have been a notable soldier, and his reign saw only three major military expeditions. In 706/1307 he attempted, at considerable cost, forcibly to incorporate the Caspian province of Gilân, which had remained independent, into the İlkhânate. In 712/1312-13 he mounted the last İlkhânid invasion of Mamluk territory, unsuccessfully besieging Rahbat al-Shâm [see RAHBA] on the Euphrates; and in 713/1314 he was obliged to march east to ward off an invasion of Khurâsân by forces